

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

**FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HUDEBNÍ KULTURY**

**ZPĚV JAKO PŘIROZENÁ SOUČÁST VÝVOJE OSOBNOSTI
DÍTĚTE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Alena Bedřichová

Specializace v pedagogice, obor Hudba se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Marie Slavíková, CSc.

Plzeň, 2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 2. dubna 2013

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji své vedoucí práce doc. PaedDr. Marii Slavíkové, CSc. za cenné konzultace, rady a připomínky při vypracování mé bakalářské práce. Děkuji své rodině, která mě po celou dobu studia podporovala.

Originál zadání práce.

Obsah

1 ÚVOD	7
2 OSOBNOST DÍTĚTE	8
2.1 Struktura osobnosti dítěte	8
2.2 Vývoj osobnosti dítěte	9
2.2.1 Vývojová stádia v období raného dětství	9
2.2.2 Vývoj dítěte v předškolním věku	10
2.2.3 Vývoj dítěte v mladším a středním školním věku.....	12
2.3 Možnosti rozvoje osobnosti dítěte hudbou	13
2.3.1 Dítě a hudební tvořivost.....	13
3 VLIV ZPĚVU A HUDBY NA CELKOVÝ VÝVOJ JEDINCE	16
3.1 Význam hudby pro celkový vývoj jedince	16
3.2 Vliv hudby a zpěvu na psychiku a fyziologii člověka	16
3.3 Vliv zpěvu na řečové funkce	17
2.3.1 Vývoj řeči u dítěte	18
3.3.2 Vztah řeči a zpěvu	18
3.3.3 Význam hlasové výchovy	19
3.3.4 Problémy dětské nezpěvnosti.....	21
4 HUDBA A ZPĚV V ŽIVOTĚ DÍTĚTE	23
4.1 Hudební motivace	23
4.2 Vnější vlivy na utváření hudebnosti dítěte	26
4.2.1 Vliv rodinného prostředí.....	26
4.2.2 Sociální prostředí.....	27

4.2.3 Školní prostředí.....	28
4.2.4 Hudba a média.....	30
5 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ KE ZJIŠTĚNÍ VZTAHU ŽÁKŮ 2. STUPNĚ ZÁKLADNÍ ŠKOLY K HUDBĚ A ZPĚVU	33
5. 1 Cíl výzkumu	33
5. 2 Metodologie výzkumu.....	33
5. 3 Hypotézy výzkumu	34
5. 4 Výsledky dotazníku	34
5.4.1 Tematický okruh – Vztah žáka ke zpěvu	34
5.4.2 Tematický okruh – Faktory, které ovlivňují hudební rozvoj osobnosti dítěte.....	39
5.4.3 Dílčí závěry	39
6 ZÁVĚR	41
7 RESUMÉ	42
8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	43
9 SEZNAM PŘÍLOH.....	I
Příloha I: Dotazník pro žáky 2. stupně základní školy.....	II

1 Úvod

Zpěv je neodmyslitelnou součástí života dítěte a k vývoji osobnosti přirozeně patří. U každého dítěte nastupuje období žvatlání a broukání. Avšak netrvá dlouho a dítě začne vnímat melodie a prozpěvovat si, a to vše umí mnohem dříve, než správně mluvit. Zpěvní projev je pro dítě nejpřirozenější cestou jak vyjádřit, co právě prožívá. Téma Zpěv jako přirozená součást vývoje osobnosti dítěte jsem si zvolila, neboť v hudební pedagogické praxi je zpěv jednou z nejpodstatnějších součástí. Moje budoucí praxe mi umožní pracovat s dětmi, pomáhat jim rozvíjet hudební schopnosti a dovednosti. Cílem této práce je hlouběji se zamyslet nad tím, zda můžeme zpěv považovat za součást vývojového procesu dítěte a v kterých oblastech jeho osobnosti hraje zpěvní činnost významnou roli.

V této práci jsem se nejprve zaměřila na osobnost dítěte, její strukturu a vývoj, především v období předškolního věku. Značnou pozornost věnuji možnostem rozvoje osobnosti dítětem hudbou. Zabývala jsem se především hudební tvořivostí, která je nedílnou součástí osobnosti jedince.

V druhé kapitole mé bakalářské práce se zabírám vlivem zpěvu a hudby pro celkový rozvoj osobnosti dítěte. Zaměřila jsem se zejména na to, jak zpěv a hudba ovlivňují oblast psychiky a fyziologie. Nemalou pozornost jsem také věnovala složkám hlasového projevu dítěte – řeči a zpěvu.

Prostředí, ve kterém dítě žije nebo ve kterém se pohybuje, na něm bezpochyby zanechává značný vliv. Na problematiku týkající se vnějších vlivů působících na osobnost dítěte jsem se zaměřila ve třetí kapitole. Na již zmíněnou oblast pohlížím z několika základních pohledů. Tato hlediska se týkají prostředí rodinného, školního a prostředí, které se vztahuje k dětským sociálním zařízením a mateřským školám. Dále zmiňuji také vliv médií.

Na teoretická východiska, pojednaná v prvních třech kapitolách, navážu výzkumným šetřením. Jeho cílem bude zjistit, jak žáci 6., 7. a 9. tříd 25. základní školy v Plzni sami hodnotí svůj vztah ke zpěvu a hudbě a které faktory je podle jejich mínění v tomto vztahu nejvíce.

2 Osobnost dítěte

Pojem osobnost se používá v různých vědách. V psychologii bývá osobnost definována různě. „M. Nakonečný uvádí, že v pojmu „osobnost“ se psychologicky vyjadřuje:

- *celek duševního života člověka a jeho vztah ke svému živému nositeli,*
- *celek duševního života člověka z hlediska jednoty všech dílčích psychických funkcí,*
- *celek duševního života ve vztahu k vnějším podmínkám existence člověka.*¹

Jinými slovy osobnost tvoří souhrn duševních vlastností a jisté vrozené charakteristiky, které jsou pro jedince typické v jeho chování a jednání.

2.1 Struktura osobnosti dítěte

V psychologii pojem struktura osobnosti vyjadřuje vnitřní uspořádání osobnosti, tj. skladbu jejích prvků a dispozic, které tvoří vlastnosti osobnosti (temperament, schopnosti, motivace aj.).² V této kapitole se zaměřuji na oblast temperamentu.

Osobnost dítěte se vyvíjí po celý jeho život. Vývoj probíhá postupně a rozvíjí se v souladu s jedním z několika typových vzorců, které jsou danému dítěti vrozené. Jakou osobnost dítě má, rozeznáváme zpravidla z jeho chování, které se v průběhu vývoje může měnit. Také jej můžeme rozeznat pomocí určitých duševních dispozic, které jsou podle teorie typů vrozené, a tedy je měnit nelze. „Chování lidí stejných typů je podobné, ale tito lidé nejsou v žádném případě duplikáty – jejich vrozené typové preference způsobují, že mají více společného s lidmi stejného typu než s lidmi typů jiných.“³ Důsledkem okolních vlivů se však také oni vyvinou v různé osobnosti.

„Podle Junga se veškerá naše vědomá mentální aktivita skládá ze dvou složek – procesu příjmu informací a procesu rozhodování.“⁴ Informace, na které zaměřujeme svou pozornost, přijímáme prostřednictvím smyslů nebo intuice a na základě myšlení nebo cítění se rozhodujeme. Jedinec používá všechny tyto mentální nástroje, avšak tím, které preferuje, se liší od ostatních.

¹ POLEDŇÁK, Ivan. *Stručný slovník hudební psychologie*. 1. Praha: editio supraphon, 1984, s. 253.

² NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 2, rozšířené a přepracované. Praha: Academia, 2009.

³ Tamtéž, s. 113.

⁴ MIKOVÁ, Šárka a Jiřina STANG. *Typologie osobnosti u dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 15.

Vedle těchto dvou psychických funkcí Jung zavedl ještě dva termíny extravertze a introvertze zabývající se tím, zda je naše energie orientována ven či dovnitř. „Myersová a Briggsová obohatily na základě dlouholetého výzkumu a empirických pozorování Jungovo pojetí typů ještě o dimenzi usuzování a vnímání.“⁵ Rozdíl mezi těmito typy je v tom, jaký životní styl preferujeme, zda se snažíme věci organizovat a preferujeme usuzování, nebo nám vyhovuje prostředí, které nabízí otevřené a nahodilé příležitosti, na niž můžeme flexibilně reagovat, a dáváme přednost vnímání.

2.2 Vývoj osobnosti dítěte

Od narození po vstup do školy prodělává dítě intenzivní fyzický, ale také i duševní vývoj. Vytváří se základy jeho poznávání, prožívání i chování. Mimo uspokojování základních biologických potřeb, které zajišťují zdraví organismu, je třeba pro optimální psychický vývoj zajistit zabezpečení základních psychických potřeb. Člověk totiž není jen organismus, ale především osobnost.⁶

2.2.1 Vývojová stádia v období raného dětství

V této kapitole se zaměřím na vývojová stádia raného dětství – novorozence (do 60 dnů), kojence (2 – 12 měsíců), batolete (1. – 3. rok) a předškolní věk (4 – 6 let).⁷

- Nejranější vývojovou fází představuje *novorozenec*. V této fází je z centrálního nervového systému plně funkční především prodloužená mícha, která řídí základní životní procesy jako je dýchání, srdeční činnost aj. Již několik dní po narození začíná fungovat sluchový aparát. V druhém týdnu života dítě při silných zvucích sebou trhne, při déle trvajících umlká a znehybní. Prvním hlasovým projevem dítěte je křik. V pátém až šestém týdnu po narození nastává období dětského broukání.

⁵ MIKOVÁ, Šárka a Jiřina STANG. *Typologie osobnosti u dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 15.

⁶ ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239060-0.

⁷ ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239060-0.

- *Kojenecké období* se vyznačuje těsnou vazbou úrovně tělesného a psychického dění. Vývoj pohybů probíhá odshora dolů, tedy od zvedání hlavy, přes sed a lezení po čtyřech, až po chůzi. Postupně se rozvíjí motorika od osy těla do stran a rozšiřují se možnosti experimentace, kojeneček se tak může orientovat nejen na podněty vlastního těla, ale také na podněty ve svém okolí. Cvičením pak zkvalitňuje koordinaci pohybu. Mezi třetím a osmým týdnem života se činnost sluchu zlepšuje. Dítě reaguje na pronikavé zvuky, matčin hlas nebo i tikot hodin. Brzy také začíná vnímat tóny – obrací hlavu směrem ke zdroji zvuku, k hrající nebo zpívající osobě.⁸ Kolem osmého měsíce věku mluvíme o období „echořeči“. Toto období je důležité pro rozvoj hlasového orgánu.
- V *období batolete* nastává výrazný posun zvláště v oblasti vědomých pohybů. Zkušenosti z činností a zážitků zvětšují rozsah poznání, orientace, sebeuvědomování a prožívání. Ve vlastní činnosti převládají hry námětové, které dítěti umožňují jisté poznání a osvojení mnohých jevů, zejména v oblasti mezilidských vztahů. Děti s oblibou napodobují každé chování dospělých. Kolem dvanáctého měsíce věku dítě projevuje účast na matčině zpěvu. U dětí kolem třetího roku dochází k růstu hrtanu.
- *Předškolní věk* (3 – 6 let) je poslední fází raného dětství. Duševní změny už nejsou tak bouřlivé jako v předcházejících obdobích. Dítě postupně dosahuje stále lepšího ovládnutí jemné motoriky (kreslení, zavazování bot atd.). V duševním dění dominuje rozmach živé fantazie.⁹ Zlepšuje se zpěvní projev dětí.

2.2.2 Vývoj dítěte v předškolním věku

V této kapitole se zaměřím na období předškolního věku, který je pro rozvoj osobnosti dítěte zásadní a předurčuje hudební vývoj v pozdějších obdobích.

Předškolní věk, období mezi třetím a šestým rokem, je pro rozvoj osobnosti dítěte velmi důležitý. Dítě prodělává intenzivní fyzický vývoj. Chůze tříletých dětí se rychle mění, nabývá na eleganci. Postava se vzpřimuje a prodlužuje se krok. Paměť pracuje

⁸ SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1974. ISBN 02-289-74.

⁹ ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239060-0.

počátkem třetího roku ještě mimovolně, teprve až po čtvrtém roce je znát snaha o zapamatování.

Dítě předškolního věku je schopno se plně soustředit po dobu deseti až dvaceti minut podle míry zaujetí. Poté je nutné udělat přestávku – příležitost k oddechu a uvolnění. Jako předěly slouží prosté aktivity, například různé hry s rytmem, se zpěvem atd. Z živelnosti předškoláků jsou někdy dospělí až bezradní. Účinným prostředkem, jak děti zvládnout, je vhodná a citlivá motivace k činnostem formou hry: jsme ovečky na louce, vlašťovky atd. Vhodného jednání docílíme laskavým a trpělivým působením, jehož součástí je hravost a vlídný humor.

U dětí předškolního věku je častá, přirozená a normální žárlivost a bojovnost. Tyto vlastnosti dítě projevuje hlavně vůči svým vrstevníkům, ve kterých vidí konkurenci ve vztahu k dospělým. Dítě chce často vyhrávat za každou cenu. Takové snahy mají především děti, které rodiče nadměrně chrání.

Fantazie se u předškolních dětí intenzivně rozvíjí. Mezi třetím a čtvrtým rokem děti ožívají ve hře nejrůznější předměty a jednají s nimi jako se zástupnou rekvizitou nebo jako s živými bytostmi. Předškolní věk je tak „obdobím skřítků, lesních víl a jiných nadpřirozených bytostí“. Pro dítě existují tak skutečně jako rodiče nebo auta na ulici. *„Konfabulace neboli „bájeivá lhavost“ tedy patří ke zdravému vývoji dítěte a k jeho legitimním projevům.“*¹⁰ Fantazie se týká všech smyslů, a tedy i sluchu. Kolem pátého roku děti citlivě vnímají nuance zvuků a tónů. Pokud dítě slyší ve škole nebo doma častěji hudbu a zpěv, brzy si samo zanotuje písničku, zopakuje krátký nápěv nebo si jej samo vytvoří. Muzikálnost dítěte a její rozvoj má mnohem širší souvislosti s jeho životem, než se až dosud uvádělo. *„Smysl pro tempo, rytmus, intonaci a pro zabarvení hlasů a tónů pomáhá dítěti po celý život umět se vnitřně vyladit, zharmonizovat své prožívání a vztahy k ostatním a lépe jim rozumět.“*¹¹

⇒ Dítě již v předškolním věku je pro hudební činnost připraveno. Disponuje hlasovým orgánem, jedná se v podstatě o postupně funkčně se zlepšující hudební nástroj, který dítě užívá ještě dříve, než začne mluvit. Proto dítě začíná velmi brzo zkoušet různé vokální projevy.

¹⁰ ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Alena TICHÁ. *Lidové písničky a hry s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 1999, s. 11.

¹¹ Tamtéž, s. 11.

- ⇒ Sluchové dovednosti dítěte předškolního věku jsou již značně rozvinuty. Děti umějí zpracovávat časové informace a rozlišovat tak zvuky podle jejich délky, umí vnímat délku pauzy, tempo a rozdíly v různých rytmických útvarech.
- ⇒ Dítě má v předškolním věku již dostatečně rozvinuté percepční schopnosti, ale jeho pohybový aparát není ještě dokonale schopen koordinovat pohyby, z čehož vyplývají početná omezení, která se projevují při hře na řadu hudebních nástrojů.¹²

2.2.3 Vývoj dítěte v mladším a středním školním věku

V této kapitole shrnuji základní poznatky z vývojových stádií mladšího školního věku (6 – 11 let) a středního školního věku (12 – 15 let).

- Vstup do školy přináší do života dítěte velké změny. „*Dynamika a množství změn se zde oproti předchozím stádiím relativně zvolňuje.*“¹³ Je patrné především prodlužování postavy i zlepšování koordinace jemné motoriky. Období mladšího školního věku se vyznačuje klidným a rovnoměrným tělesným vývojem. Tělesný i psychický vývoj vytváří podmínky k výraznému rozvoji všech hudebních schopností. V tomto období má dítě optimální předpoklady pro hru na nástroje nebo základy pěvecké výchovy. Pěvecký projev dětí mladšího školního věku bývá spontánní.¹⁴
- Střední školní věk je obdobím dospívání. Je typický anatomicko-fyziologickými i psychickými změnami. Hormonální změny silně ovlivňují citové prožívání. Mutace hlasu v období puberty je individuální a podléhá mnoha vlivům (výchova, strava, prostředí...). Změna hlasu u dívek probíhá 2 – 3 měsíce mezi 11. a 13. rokem. U chlapců změna trvá půl roku až rok a dochází k ní mezi 13. a 15. rokem.

¹² FRANĚK, Marek. *Hudební psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 134.

¹³ ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000, s. 104.

¹⁴ SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1974.

2. 3 Možnosti rozvoje osobnosti dítěte hudbou

Dětský věk je specifickým obdobím, kdy se utváří základy osobnosti a předpoklady k uměleckým aktivitám. Hudební aktivita dětí je zajišťována pěveckými, poslechovými a hudebně pohybovými činnostmi a hrou na dětské hudební nástroje. „*Přitom se klade důraz na to, aby se dítě v každé činnosti uplatnilo samostatně a tvořivě, aby se podílelo vlastním hudebním projevem, vytrysklým ze spontánního zájmu o určitou činnost, aby objevovalo hudbu vlastní prací a tak rychleji pronikalo do její výstavby.*“¹⁵ V následující kapitole se věnuji dětské hudební tvořivosti.

2.3.1 Dítě a hudební tvořivost

Tvořivost je nedílnou součástí osobnosti jedince. V naší práci se zaměřujeme především na tvořivost hudební. S tvořivostí hudební je však úzce spjata tvořivost pohybová. S pohybem je spojen zpěv většiny písniček. „*Pohyb je nejdůležitějším prvkem hudební výchovy nejmladších dětí.*“¹⁶

„*Při vymezení pojmu dětská hudební kreativita vycházíme z faktu, že tvořivost souvisí se všemi rysy lidské osobnosti (a její dynamikou i strukturou, s vlastnostmi, schopnostmi, činnostmi).*“¹⁷ „*Tvořivost je označení pro určitou kvalitu lidské aktivity, zvláště významnou v oblasti umění a konkrétně hudby.*“¹⁸

V oblasti hudby bychom tvořivost definovali jako schopnost vnímat a aktivně prožívat hudbu, interpretovat ji, ale zejména nalézat a vytvářet nová hudebně výrazová spojení vyjadřující to, co jedinec prožívá.¹⁹

- ✓ Základní hudební schopností je **rytmické cítění**. Je spojeno s vnímáním melodie, hudební dynamikou a navazuje na rozvoj řeči a její rytmickou stránku.

¹⁵ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy*. 2., upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, s. 16.

¹⁶ BERÁNKOVÁ, Petra. Hudební výchova v mateřských centrech. *Hudební výchova*. 2004, roč. 15, č. 2.

¹⁷ VÁŇOVÁ, Hana. *Hudební tvořivost žáků mladšího školního věku*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1989, s. 179.

¹⁸ POLEDŇÁK, Ivan. *Stručný slovník hudební psychologie*. 1. vyd. Praha: Editio supraphon, 1984, s. 389.

¹⁹ SEDLÁK, František. *Psychologie hudebních schopností a dovedností*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1989, s. 131.

- ✓ Další schopností, bez níž je tvořivost neodmyslitelná, je **paměť**. Ukládá hudební vjemy, představy, dojmy a prožitky a umožňuje jejich uchování a vybavování.
- ✓ S pamětí a hudebním vnímáním, je v procesu tvořivosti spojena **hudební představivost**. „*Tvořivost předpokládá představit si a slyšet jednotlivé hudební prvky a hudebně vyjadřovací prostředky, operovat s nimi a vytvářet z nich nové kombinace a nové hudební útvary.*“²⁰
- ✓ V dětské hudební tvořivosti se také velmi často uplatňují **fantazijní představy**, jejich účast představuje vznik anticipačních představ.
- ✓ Hlavní složkou, která propojuje již zmiňované schopnosti, je **hudebně tvořivé myšlení**. Rozvíjí se v kooperaci s fantazií, která svou schopností odpoutat se od reality zajišťuje originalitu. Všechny tyto uvedené schopnosti se v hudebně tvořivém procesu dále rozvíjejí, zdokonalují a obohacují o nové vlastnosti.²¹

Na obtížnost vytvoření přesných kritérií a charakteristik tvořivých schopností v oblasti hudby odkazuje ve své knize František Sedlák. Následující uváděná kritéria mají proto převážně hypotetický charakter.²² Do hudební tvořivosti zahrnujeme vrstvy i složky psychiky. Je zasaženo nejen vědomí, ale i hlubší vrstvy psychiky, které jsou označovány jako podvědomí nebo nevědomí.

Základními projevy nevědomí jsou **imaginace, snění, inspirace a intuice**.²³ V hudební tvořivosti se objevují specifické rysy tvořivého myšlení. Jedním z nich je **senzitivita (citlivost)**. Citlivost umožní jedinci vcítit se do rozmanitých vnitřních stavů a jejich proměn. Dalším rysem v dětské hudební tvořivosti je **originalita** – činnost, která zajišťuje novost a původnost hudebního díla. **Fluence (plynulost)** je schopnost rychle si

²⁰ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy*. 2., upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, s. 123.

²¹ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy*. 2., upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

²² SEDLÁK, František. *Psychologie hudebních schopností a dovedností*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1989.

²³ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy*. 2., upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

vybavit hudební představy a vytvářet nové hudební nápady. **Flexibilita (pružnost myšlení)** je schopností využívat získaných schopností, vytvářet nové varianty dané melodie nebo melodii zcela novou. **Elaborace (zpracování)** je schopnost, která umožňuje rozvinout hudební nápad a zpracovat ho do konečné podoby.

Hudební tvořivost není jen výsadou hudebně nadaných dětí. Jaké je ideální prostředí pro dítě k jeho vlastním tvořivým projevům? Rodiče by měli dětem dopřát chvíle „tvůrčí samoty“.²⁴ V těchto chvílích dítě potřebuje ničím nerušený časový prostor, chvilky ticha a soustředění, ve kterých se může zamyslet, prozkoumat své nálady a myšlenky, a rozvinout fantazii a představivost. Tvořivost se špatně rozvíjí v rodinách, kde je dítě stále obklopeno nepřetržitě znějící reprodukovanou hudbou. Proto by rodiče měli vést děti k poslechové střídmosti, k výběru programů a netrpět jejich dlouhodobé vysedávání před televizorem, což vede k pasivitě a útlumu tvořivých sil dítěte.

²⁴ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy*. 2., upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

3 Vliv zpěvu a hudby na celkový vývoj jedince

3.1 Význam hudby pro celkový vývoj jedince

Hudba byla a stále je nedílnou součástí našeho života. „*Lidé hudbu potřebují, protože uspokojuje celou řadu jejich potřeb tělesných, duševních i složitějších společenských.*“²⁵ Působením hudby se člověk oprostí od běžných starostí a stereotypu a vytváří si tak příjemné vnitřní rozpoložení. Vyskytují se dokonce i takové názory, které ve své knize zmiňuje František Sedlák: „*Vlastní pěstování hudby je časově neekonomické a dokonce zbytečné.*“²⁶ František Sedlák tvrdí, že proti takovýmto nepodloženým názorům je třeba předložit poznatky z hudebně-psychologických, sociologických i lékařských výzkumů. Právě tyto výzkumy dokazují, že význam hudby a hudební aktivity v rozvoji jedince je obrovský.

Hudba a její vnímání ovlivňují dítě v jeho celoživotním učení. Dítě jako student hotové poznatky nezískává, poznatky je nucen samostatně vyhledávat, zpracovávat a informace z různých zdrojů porovnávat. Učí se také učit, spolupracuje, komunikuje, osvojuje si metody poznávání a zároveň svoje schopnosti, samostatnost a vnitřní motivaci rozvíjí.²⁷

3.2 Vliv hudby a zpěvu na psychiku a fyziologii člověka

Hudba působí na člověka velmi silně a všestranně. Nejúčinnější funkcí hudby je její psychologické a fyziologické působení. Hudební vnímání a všechny druhy hudebních aktivit jsou zakotveny v lidské osobnosti. „*I když jedinec vnímá hudebně výrazové prostředky především celostně a výsledkem jejich působení je hudební prožitek, dominující hudebně výrazový prostředek dociluje specifického účinku, stimuluje určitou psychofyziologickou oblast.*“²⁸

²⁵ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy*. 2., upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, s. 7.

²⁶ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy*. 2., upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, s. 9.

²⁷ JEŽIL, Petr. Hudební výchova z pohledu rámcového vzdělávacího programu. *Hudební výchova*. 2004, roč. 15, č. 2.

²⁸ SEDLÁK, František et al. *Nové cesty hudební výchovy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977, s. 17.

V oblasti fyziologických procesů působí hudba na změny krevního tlaku, srdečního tepu a na hormonální přeměny.²⁹ Nejtěsnější spojení s fyziologickými funkcemi zprostředkovává výrazný metrorýtmus tanečních písní a skladeb, podněcuje pohybové a taneční reakce.³⁰ Výrazné pohyby, pantomimika, mimika i vokální mimika³¹ odrážejí psychické stavy zpěváka. „*Hudba je od staletí spoutána s psychickým vývojem lidstva, hudební výraz je vlastně emocionální „podřečí“. To, co způsobuje umělecké emoce u posluchače, pocity radosti, slasti, smutku a žalu, zdaru a zmaru atd., jsou citové stavy, vlastně fyziologické přeměny v celém organismu, zejména v oblasti neurovegetativní.*“³² Když zpěvák prožívá emoce svého pěveckého projevu, také u něj probíhají projevy duševní, nervové únavy až vyčerpanosti.

Výrazná melodie zase ovlivňuje citové stavy a oblast emocionální. Dochází k vnitřnímu uvolnění, vnitřnímu rozpoložení, k náladě, k snění a imaginaci. Aktivizují se nejen citové, ale také poznávací a rozumové procesy. Roste též představivost, fantazie, paměť, kombinační schopnosti, uplatňuje se však i temperament a vůle. „*Hudba dovede člověka uchopit, vnitřně ho očistit a motivovat ke společensky a lidsky užitečným činům.*“³³ „*Hudební vnímání kultivuje též lidské smysly a citění. Hudební sluch člověka se rozvíjí spolu s hudebním jazykem, získává nové zkušenosti s vnímáním složitějších hudebních struktur. Pěvecký projev zlepšuje funkci hlasového ústrojí a urychluje procesy vyšší nervové činnosti. Hra na hudební nástroje bystří sluch a zrak.*“³⁴

3. 3 Vliv zpěvu na řečové funkce

Vznik budoucí řeči lze zpozorovat v hlasových projevech dítěte. V následující podkapitole se budu věnovat jednotlivými fázemi určitých proměn, které prvotní křik dítěte provází.

²⁹ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy*. 2., upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

³⁰ SEDLÁK, František et al. *Nové cesty hudební výchovy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977.

³¹ vokální mimika = intonační, dynamické a tónové změny hlasu vyvolané emocionálně

³² KIML, Josef. *Co máme vědět o hlasu*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1989, s. 31.

³³ Tamtéž, s. 11.

³⁴ SEDLÁK, František et al. *Nové cesty hudební výchovy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977, s. 17.

2.3.1 Vývoj řeči u dítěte

Prvotním hlasovým projevem dítěte je křik novorozence, kterým dítě ohlašuje příchod na svět. „*Křik dítěte v prvních týdnech po narození je krátký, neurčitě modulovaný, malého hlasového rozsahu a kňouravého charakteru.*“³⁵ Rozsah je nepatrný, avšak v pátém až sedmém týdnu se velmi rozšiřuje.

Charakter neurčitého dětského křiku se kolem šestého týdne začne měnit. Nabývá na intenzitě i rozsahu, a to zejména stane-li se projevem nespokojenosti. V této fázi dítě tvrdým hlasovým začátkem pouze vyjadřuje nepříjemné pocity či bolesti.

V poslední fázi období křiku se hlasový projev zdokonaluje. Dítě vyjadřuje nejen nespokojenost, ale i příjemné pocity. Stadium, kdy si dítě spokojeně brouká, nastává kolem třetího měsíce. Tyto zvuky již mají měkký hlasový začátek a jejich rozmanitost souvisí se změnami v utváření rezonančních dutin, zejména dutiny ústní a hltanové.

3.3.2 Vztah řeči a zpěvu

Mluva a zpěv jsou dvě podobně fungující složky hlasového projevu dítěte. „*Mluvní řečový projev a zpěv mají mnoho společných funkčních znaků. Základem a prostředkem obou je hlas, na mluvním i zpěvním projevu se podílejí ústrojí dýchací, fonační a artikulační.*“³⁶ Z fyziologického pohledu můžeme říci, že podmínka dobré mluvy je závislá jednak na již zmíněné rezonanci dutin nad hrtanem, a na vlastnostech hlasu. „*Dobrý hlas je neocenitelný a nenahraditelný hlas přírody.*“³⁷ I nedokonalý hlas se dá vhodným ošetřováním či přiměřeným cvičením zdokonalit.

Pravidelnost různých hlasových cvičení má na zpěv velmi kladný vliv především z hlediska zdravotního. Díky hlasové výchově můžeme docílit správného a zdravého vývoje dětského hlasu.

³⁵ HÁLA, Bohuslav a Miloš SOVÁK. *Hlas, řeč, sluch*. 4., přepracované a doplněné. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962, s. 159.

³⁶ SLAVÍKOVÁ, Marie. *Psychologické aspekty hlasové výchovy žáků základní školy*. Plzeň: ZČU v Plzni, 2003, s. 73.

³⁷ HÁLA, Bohuslav a Miloš SOVÁK. *Hlas, řeč, sluch*. 4., přepracované a doplněné. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962, s. 236.

3.3.3 Význam hlasové výchovy

Význam zpěvu a hlasové výchovy pro život dítěte je podstatný zejména v oblasti zdravotní. „*Praktické zkušenosti lékařů potvrzují, že odborně prováděná hlasová výchova a zpěv mají blahodárný vliv na zdravotní stav dětí.*“³⁸ Dechová cvičení přispívají k rozšiřování hrudníku a zvyšování kapacity plic. „*Dýchání se stává pravidelnější, hlubší a delší, dochází k rychlejšímu okysličování krve a urychluje se celková výměna látek.*“³⁹ Zpěv také pozitivně působí na srdeční činnost a zejména na již zmíněný rozvoj kvality řeči.

Děti je třeba naučit některým pěveckým dovednostem, aby jejich hlas zůstal zdravý a mohl se dále rozvíjet. Mezi tyto dovednosti patří například:

- držení těla při zpěvu,
- otevírání úst,
- nádech,
- dovednost hlavového tónu,
- výslovnost koncovek,
- frázování.

Správné držení těla vychází z aktivního těžiště. Děti si to nejlépe uvědomí v hrách, například když lezou po zemi jako pavouk, avšak hrudníkem vzhůru. Pokud si budou chtít udržet pánev co nejvýše, musí oživit těžiště – tzn. svalové zpevnění v podbřišku. Těžiště také procvičí, když chodí „jako manekýnky“ nebo tančí „jako španělské baletky“.⁴⁰ Návyk aktivního těžiště je klíčem k tomu, že se děti naučí navodit přirozené reflexy, které jsou podstatou vzpřímeného držení těla, správného dechu, a tedy i zdravého tvoření hlasu. Proto děti učíme správně stát a sedět. Pokud děti zpívají vestoje, je dobré, aby nejprve poskočily na špičkách a ruce nechaly volně spuštěné podél těla. Aby děti uplatnily těžiště v sedu, sednou si na okraj židličky mírně roznožmo chodidly opřenými o zem.⁴¹

Dnešní „televizní děti“ postrádají fyzickou zdatnost, mají zesláblé především zádové svaly. Hrudní svalstvo je celkově slabé a často ztuhlé. Děti se nedovedou dostatečně nadechnout ani s dechem hospodařit, protože jejich dech je příliš krátký. Vedle běžných cviků posilují zádové svaly i dechová cvičení – např. cvičení, kdy se dítě

³⁸ SLAVÍKOVÁ, Marie. *Psychologické aspekty hlasové výchovy žáků základní školy*. Plzeň: ZČU v Plzni, 2003, s. 24.

³⁹ SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1974, s. 97.

⁴⁰ ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Alena TICHÁ. *Lidové písničky a hry s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 1999, s. 17.

⁴¹ ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Alena TICHÁ. *Lidové písničky a hry s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 1999.

v předklonu nadechuje nosem, hlavu má volně svěřenou a zátylek volný. Dospělý dotykem kontroluje, zda se žebra rozšiřují v místech „ledvin“.⁴²

K volnosti hrudníku a posílení dechu poslouží cviky na „prodýchnutí“. Ruce jsou sevřené v pěst a přiložené k hrudní kosti, následuje nádech nosem, vrchní část hrudního koše se rozpíná. Nesmí však dojít k napětí v zátýlku, také ramena jsou uvolněná. Děti vydechují před uvolněné rty („brr“). Také je třeba, aby se při výdechu „nepropadala“ hrudní kost a děti se nezačaly hrbít. Dalším cvikem pro navození plného nádechu a hlubokého výdechu je „nasávání“ a „vyfukování“ vzduchu střídavě pravou a levou nosní dírkou – jednu díрку si děti pokaždé uzavřou přitisknutým prstem. Nejlepší motivací pro navození správného pěveckého nádechu je lehké přivonění ke květině. Celé dechové ústrojí musí zůstat pružné, k tomu slouží hra, při níž děti „dýchají na zamrzlé okno“. Při této hře děti automaticky přišpulí ústa, uvolní čelist a břicho pružně poskakuje. Důležité je dohlížet na to, aby jazyk necouval dozadu. Jeho stažení zabráníme tak, že si děti „olizují“ spodní ret, jazyk tak zůstane vpředu a jeho kořen netlačí na hrtan. Pružnost dechu také podpoří i dobrá výslovnost souhlásek p, k, t, v, f, s, š nebo slov, která tyto souhlásky obsahují.⁴³

Rovněž je třeba naučit děti hospodařit s dechem. Když děti „foukají do pířka, které se vznáší ve vzduchu“, musejí podvědomě prodloužit výdech. Prodlužovat výdech lze také spojováním mluvních a hudebních frází. Například děti budou nadechovat ne po dvou, ale po čtyřech taktech, které nejprve zpívají v rychlém tempu. Postupně frázi prodlužují tak, že ji zpívají ve volnějším tempu. Před nácvikem písňe je třeba si rozmyslet, kde se děti budou nadechovat – nadechování uprostřed slova jde odstranit, pokud děti pochopí, o čem písnička je, a pokud dokážou ve vzduchu po vzoru vedoucího obloučkem ruky nakreslit hudební frázi, kterou zpívají. Ruka tak provádí jeden pohyb po dobu melodie, kterou děti mají zazpívat na jeden nádech.⁴⁴

⁴² ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Alena TICHÁ. *Lidové písničky a hry s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 1999.

⁴³ ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Alena TICHÁ. *Lidové písničky a hry s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 1999.

⁴⁴ ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Alena TICHÁ. *Lidové písničky a hry s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 1999.

3.3.4 Problémy dětské nezpěvnosti

V současné době mnoho dětí nezpívá. Proč tomu tak je? Existuje několik vysvětlení:

- Jedním z nich je absence správného hlasového vzoru. „*Děti jsou „opičky“ a svým hlasem kopírují nízkou polohu a plnou sílu technicky často deformovaných hlasů, které slýchají při reprodukované hudbě.*“⁴⁵ Tímto způsobem si děti „strhávají“ zpěvní hlas do nízké hlasové polohy, což je pro ně nezdravé, a fixují si tvoření tónu na principu mechanismu mluvního hlasu a tím postupně ztrácejí možnost zpívat. Nedokáže-li dítě tvořit hlavový tón, nemůže zpívat ve vyšších polohách. V nízké a střední hlasové poloze obstojí, ale výše už zpívá falešně, jelikož si melodii začne přizpůsobovat svým omezeným hlasovým možnostem. Zdravý zpěvní hlas malých dětí by měl znít jasně a měl by být tvořen lehce.⁴⁶

- V dnešní době maminky většinou nezpívají a jejich děti tak nemají zkušenost s vnímáním jednohlasého zpěvu. Když maminka dítěti zpívá, intuitivně vybírá nenáročné písně, které odpovídají úrovni jeho vnímání i možnostem jeho hlasu. „*Při klidném, tichém zpěvu tvoří tón stejným způsobem jako dítě (hlas zní lehce, jasně – je tvořen s převahou hlavového tónu).*“⁴⁷ Dítě se snaží matčin hlas napodobit a do paměti si přitom ukládá jednoduché melodie, které se stávají základem pro jeho další hudební rozvoj.

- Dítě může zpřesňovat svůj zpěv, pouze pokud se slyší. Jinými slovy, když se dítě neslyší, při hlasitém společném zpěvu nemůže korigovat čistotu intonace, protože jeho hlas je zakryt křiklavým zpěvem jeho kamarádů nebo nekultivovanou, hlučnou hrou instrumentálního doprovodu. Učíme děti naslouchat sobě i ostatním. Pokud dítě zpívá s plným zaujetím, ale neposlouchá se a nevnímá kvalitu svého hlasového projevu, nemá vypěstovanou koordinaci mezi sluchem a hlasem, tedy mezi hudební představou tónu a jeho zvukovou realizací pomocí hlasu. Ke koordinaci

⁴⁵ ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Alena TICHÁ. *Lidové písničky a hry s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 1999.

⁴⁶ ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Alena TICHÁ. *Lidové písničky a hry s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 1999.

⁴⁷ ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Alena TICHÁ. *Lidové písničky a hry s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 1999.

mezi hudební představou a její realizací hlasem pomůže, když si děti melodii ukazují pohybem ruky anebo když při zpěvu stojí vedle dobrého zpěváka, a tak mohou svou melodii stále porovnávat a korigovat.⁴⁸

- Dalším důvodem, proč děti nezpívají, je nesoustředěnost. Pokud je dítě nesoustředěné, často nevnímá, ztrácí motivaci a nechce spolupracovat, protože zadaný úkol je pro něj příliš náročný. Některé z těchto dětí má hudební vlohy sníženy. Melodie svých písní děti vytvářejí chaoticky z tónů, které nejsou v tónině „zakotvené“. I u takových dětí se dá vzbudit zájem a rozezpívat je.⁴⁹

⁴⁸ ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Alena TICHÁ. *Lidové písničky a hry s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 1999.

⁴⁹ ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Alena TICHÁ. *Lidové písničky a hry s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 1999.

4 Hudba a zpěv v životě dítěte

Hudba provázela člověka po celou lidskou historii a nechybí ani v životě současných lidí. František Sedlák se zmiňuje o tom, že člověk bude potřebovat hudbu více než dříve, aniž by si to sám uvědomoval.⁵⁰

4.1 Hudební motivace

Prvotním jevem, který působí na každé chování či jednání jedince, ať v prostředí školním nebo rodinném, je motivace. Hudební motivací se rozumí dynamický proces, který v žákovi evokuje hudební aktivitu a usměrňuje ji tak, aby uspokojil hudební potřeby a dosáhl vytčeného cíle.⁵¹

Při analýze osobnosti žáka se nelze obejít bez poznání zdrojů jeho motivace. Způsob, frekvenci a intenzitu motivace určují především zájmy, očekávání a cíle. Podle slov Milana Holase je vývoj motivace ovlivněn nejen vývojem lidské psychiky, ale také působením sociokulturních vlivů prostředí. Motivace determinuje hudební aktivity jedince, úroveň jeho hudebních činností, formování jeho vztahu k hudbě aj. Výrazně ovlivňuje vlastnosti dítěte, jako je například vytrvalost, píle při překonávání únavy, nechuti k práci a nesoustředěnosti nebo při poruchách pozornosti.

Pojem motivace zahrnuje pojmy, jako jsou snažení, chtění, touha, přání, zájem, cíl atd.⁵² V základě motivace stojí motivy neboli příčiny chování, pohnutky či impulsy, které jsou spojeny s potřebami jedince a mají různorodý charakter – od potřeb fyziologických, psychických, až po sociální. V pedagogice se často hovoří o motivaci primární a sekundární.⁵³

Primární motivace vzniká spontánně a impulsivně, je zakotvena v psychice každého zdravého dítěte. Tento druh motivace vede dítě od nejranějšího věku k vlastním hudebním projevům, které jsou pro rozvoj dětské hudebnosti velmi cenné. Základními rysy jsou sebevyjádření a již zmíněné seberealizační tendence, dětská přirozenost a spontánnost, hravost jako prostředek rozvoje tvořivých schopností a emocionalita.

Motivace k hudebním aktivitám vyžaduje komplexní přístup, hudba je prostředkem, který umožňuje komunikaci mezi dítětem a učitelem nebo spolužáky. Z jejich vzájemného

⁵⁰ SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1974.

⁵¹ VÁŇOVÁ, Hana. *Hudební tvořivost žáků mladšího školního věku*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1989.

⁵² POLEDŇÁK, Ivan. *Stručný slovník hudební psychologie*. 1. vyd. Praha: editio supraphon, 1984.

⁵³ PECHÁČEK, Stanislav a kol. *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ*. Praha: Univerzita Karlova, 1991.

vztahu poté vyrůstají **sekundárně navozené motivace**, které jsou mnohdy důsledkem záměrné snahy učitele probudit v žákovi snahu k hudebním aktivitám.

Zájem o hudební činnosti se dá vzbudit v každém dítěti. Důležitým faktorem motivace k hudbě může být **mimoškolní hudební výchova**. Motivy, které v dětech vyvolávají zájem se dobrovolně přihlásit do kroužků a útvarů hudební výchovy, bývají různé. „*Někteří chtějí rozvíjet své zvláštní hudební schopnosti, jiní touží po společenském uplatnění a možnostech vyniknout, jindy chce zase pracovat žák s oblíbeným kamarádem.*“⁵⁴ Některé děti přivádí do různých kroužků také touha po něčem novém nebo i oblíbený učitel, který dovede vzbudit o sborový zpěv zájem.

Do mimotřídních a mimoškolních hudebních kroužků chodí děti různého věku. Prohlubuje se kolektivní výchova, a dochází k různým způsobům komunikace a k rozvoji sociálních vztahů. Jedinec se musí podřídit společné kázni při nácviu skladeb a vystoupeních a tím se prohlubují mezilidské vztahy a vztahy vzájemné spolupráce. Žáci si osvojují cíle celé skupiny a uvědomují si v ní své postavení.⁵⁵

Pro žáky může být mimoškolní výchova významnou motivační oblastí, ve které získávají nové podněty pro své hudební zájmy a činnosti. Tato oblast může být realizována těmito formami:

- *nepovinným sborovým zpěvem v pěveckém kroužku nebo v pěveckém sboru;*
- *instrumentálními útvary různého typu a složení;*
- *koncerty a hudebními besedami pro děti.*

Oblast nepovinného sborového zpěvu může mít dvojí organizační formu. První formou je **zájmový pěvecký kroužek**, do kterého se může přihlásit každý žák se zájmem o zpěv. Zde se neberou ohledy na dosaženou úroveň rozvoje hudebnosti. Druhou formou je **výběrový pěvecký soubor**, do kterého se přijímají žáci po předběžné zkoušce, která ověří hudební a pěvecké předpoklady žáka. Z hlediska podpory zájmu o zpěv a hudbu a vytváření vztahu k ní má větší význam pěvecký kroužek.

⁵⁴ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy*. 2., upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, s. 279.

⁵⁵ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy*. 2., upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

Instrumentální skupiny sdružují žáky se zvýšeným zájmem o instrumentální hru. Aktivita v těchto skupinách má charakter kolektivní.

Nejcennější formou mimoškolní hudební výchovy jsou **koncerty pro mládež a hudební besedy**.

- **Koncerty pro mládež** umožňují lákavý styk dětí s hudbou a jsou tak vyvrcholením poslechové činnosti ve škole. V minulosti se organizovaly koncerty převážně orchestrální a začínaly zpravidla výkladem o hudebních nástrojích, doplněné ukázkou hry. „*Žáci byli při koncertu aktivizováni tak, že zpívali s orchestrem motivy a témata skladby s jejími částmi a skladba byla přednesena bez přerušení jako celek.*“⁵⁶ Avšak tyto koncerty měly i své nedostatky. Byly převážně orchestrální a vokální hudba, která je vhodná právě pro věkově nejmladší žáky, se uplatňovala jen výjimečně. Účast dětí byla povinná ve vyučovací době, a protože se koncerty soustřeďovaly do velkých měst, sjíždění dětí z venkova do měst vyžadovalo velké finanční náklady.
- **Hudební besedy** se konají se v rámci školní hudební výchovy přímo ve škole a v menších prostorách, kde je možno vytvořit intimní prostředí a navázat přímý styk účinkujících s posluchači. „*V těchto besedách vystupují pěvečtí i instrumentální sólisté, komorní soubory různého složení, popřípadě i menší instrumentálně pěvecké soubory.*“⁵⁷ Ovšem evidentní nevýhodou je, že se žáci neseznámí s velkým symfonickým orchestrem. V hudebních besedách účinkují pozvaní výkonní interpreti, učitelé, rodiče žáků a někdy i samotní žáci. Dramaturgie hudebních skladeb může být zaměřena k určitému námětu (např. Písničky o zvířátkách) nebo na rozprávění o skladateli apod. „*Průvodní slovo učitele nebo interpreta má v hudebních besedách důležitou úlohu motivační a informativní. Má soustředit žáky k poslechu, vzbudit zájem o poslouchané skladby a poskytnout nezbytné informace o skladbě a skladateli.*“⁵⁸

⁵⁶ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy*. 2., upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, s. 283.

⁵⁷ Tamtéž, s. 284.

⁵⁸ Tamtéž, s. 286.

4.2 Vnější vlivy na utváření hudebnosti dítěte

Prostředí, ve kterém dítě žije, se promítá do jeho prožívání a chování, ale také působí na hudební rozvoj dětí. Zásadní vliv má prostředí rodinné nebo školní, avšak značný dojem na dětech také zanechávají například média. V následujících podkapitolách se zabýváme právě vnějšími vlivy, které na utváření hudebnosti dítěte působí.

4.2.1 Vliv rodinného prostředí

Rodina je důležitý činitel v hudebním rozvoji, ale v posledních desetiletích si prošla značnými ekonomickými i sociálními změnami. Celosvětovým problémem, který změnil postavení matky v rodině, je zaměstnanost žen. Matka rozděluje čas i energii mezi zaměstnání a rodinu, což omezuje její možnosti výchovného působení. Možná je to jeden z důvodů, proč se často setkáváme s těmito tvrzeními:

- „*Současná rodina nevytváří nejlepší podmínky pro hudební vývoj dětí.*“⁵⁹
- „*Bylo potvrzeno, že v našich rodinách došlo k velkému omezení zpěvu.*“⁶⁰

*„Zaměstnanost matky se nemusí ve výchově projevit zcela negativně, najde-li si matka alespoň omezený čas pro dítě a je-li funkce sociálních dětských zařízení, které ji zastupují, na patřičné výši.“*⁶¹ Nedostatek matčina kontaktu však brání vzniku pěveckého projevu, který se uskutečňuje zpočátku formou nápodoby. První imitační pokusy se projevují jako pobroukávání dítěte při uspávání a konejšení matčinou ukolébavkou. *„Matčin zpěv, který je témbrově příbuzný s hlasem dítěte a má schopnost vytvořit emocionální situaci, ovzduší naplněné láskou, je nejúčinnější motivací k prvním pěveckým pokusům dítěte, a proto i základem jeho hudebního vývoje.“*⁶²

Základem hudební výchovy a hudebního vývoje dítěte zůstává tedy i v současné společnosti rodina, jejíž přirozené prostředí umožňuje živý pěvecký a hudební projev a intimitu při jeho vzniku. Také emocionální pouto mezi matkou a dítětem nelze zcela nahradit sociálními dětskými zařízeními. Jejich funkce je považována proto za pomocnou a doplňující.

⁵⁹ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy. 2.*, upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, s. 16.

⁶⁰ SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1974, s. 98.

⁶¹ SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1974, s. 78.

⁶² SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1974, s. 79.

Prostředí, kde dítě vyrůstá, značně ovlivňuje možnosti tvořivě se rozvíjet a projevat. Dítě vidí ve svých rodičích a sourozencích vzor. Hudební aktivity rodinných příslušníků, například zpěv, hra na nástroj, společné rodinné muzicírování, rozhovory s dítětem o hudbě, ale také společné návštěvy koncertů a mimoškolní hudební činnosti dítěte – účast v různých pěveckých nebo instrumentálních kroužcích aj., dítě povzbuzuje a motivuje k prvním samostatným hudebně tvořivým projevům dítěte.⁶³ Alena Tichá je také zastáncem toho názoru, že společné zpívání s nejbližšími radost ze zpěvu umocňuje. Cituji: „*Okamžiky společného setkávání s hudbou udělají z vás a vašeho dítěte nerozlučné, důvěrné spojence.*“⁶⁴

Výzkumy účinnosti rodinného prostředí v hudebním rozvoji předškolních dětí se zabývají například František Sedlák nebo Hana Váňová.⁶⁵ Tyto výzkumy ukázaly, že poměrně málo rodičů se hlouběji zajímá o hudební život svých dětí.

4.2.2 Sociální prostředí

Výchovnou funkci rodiny přebírají v naší společnosti zčásti *dětská sociální zařízení* – jesle a mateřské školy. Nemohou a nemají nahradit rodinu, ale měly by uplatnit důležitou roli v péči o dítě předškolního věku, o jeho tělesný a duševní vývoj, ale také o rozvoj hudebnosti předškolních dětí, jelikož pečují o děti v nejvhodnějším věku, ve kterém se vytvářejí sluchové a emocionální reakce na hudbu.⁶⁶

Hudební výchova je začleňována již do prvního roku života dítěte. Už v prvních měsících života dítěte se má pěstovat sluchové soustředění a hudební percepce. Když se dítěti zazpívá ukolébavka nebo jemná melodie ve střední síle a v pomalejším tempu, dítě obvykle spontánně reaguje úsměvem, natahuje ručičky a pohybuje hlavou. Zpěv může matka spojit s houpáním dítěte, hlazením i pohyby jeho ručičky a později je možno dětem hrát na dětské nebo klasické nástroje.⁶⁷

V období, kdy dítě začíná mluvit, se u něho spojuje hudební rytmus a melodie i s recitací říkanek nebo písňových textů. Dítě dovede reagovat na rozličný rytmus pohyby

⁶³ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy*. 2., upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

⁶⁴ TICHÁ, Alena a Milena RAKOVÁ. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 8.

⁶⁵ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy*. 2., upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

⁶⁶ SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1974.

⁶⁷ SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1974.

hlavou a tělem, tleskáním a později i jednoduchými tanečními prvky. Tyto činnosti se pak spojují v komplexní hudební hru.⁶⁸

Na péči v jeslích u nás navazují mateřské školy. „*Výzkumy ukázaly, že z mateřských škol, v nichž pracují hudebně připravené učitelky, přicházejí děti rozezpívané, s elementárními hudebními návyky a s potřebou si zazpívat.*“⁶⁹ Mateřské školy poskytují dítěti náhradu rodiny. Děti, které je navštěvují, doma svým rodičům zpívají, a dokonce je učí písním, které se ve škole samy naučily. V těchto školách si mají děti osvojit základní pěvecké návyky, naučit se hudbu soustředěně poslouchat, získávat o ni zájem a pohybem vyjádřit obsah zpívané a poslouchané skladby. Zpěv by měl vnést do života mateřské školy radost a optimismus. U dětí mají být vytvořeny pěvecké dovednosti a rytmické cítění se má rozvíjet přímo při zpěvu a hrách s hudbou.

Hudební percepce, která má rozvíjet i základní citový vztah dítěte k hudbě, má být zajišťována přirozeným a procítěným zpěvem učitelky. Tato učitelka má být náhradou matčina zpěvu a také má interpretovat drobné skladbičky na klavíru.⁷⁰

Z knihy Františka Sedláka se dozvíme, že v mateřských školách v hudební výchově se objevovaly jisté nedostatky. Z mnohých mateřských škol přicházely do prvních tříd děti, které byly nerozezpívané a hudebně zanedbané. Učitel základní školy byl tak postaven před skutečnost, že u mnohých dětí musel vyrovnávat opožděný vývoj i kvalitu hudebnosti, aby mohl vytvořit základní předpoklady pro další soustavnou hudebně výchovnou práci.⁷¹ V dnešní době je tomu takřka naopak. Právě mateřské školy v dětech pěstují kladný vztah k hudbě za použití nejrůznějších her s rytmem a říkanek včetně zpěvu písniček. Díky těmto hrám se děti prvotně seznamují se základy hudební nauky apod. V prvních třídách základních škol však udržet tento zájem o zpěv a hudbu u dětí klesá.

4.2.3 Školní prostředí

Děti může velmi poškodit učitel, který bezohledně kritizuje ty, jež podle něj „zpívají falešně“, aniž by byl schopen je pro hudbu získat.⁷² Hlavní úlohou učitele je stát se osobností, která dítě zaujme a vzbudí v něm touhu po hudbě. Jak se učitel stane osobností a

⁶⁸ SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1974.

⁶⁹ SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1974, s. 82.

⁷⁰ SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1974.

⁷¹ SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1974.

⁷² ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Alena TICHÁ. *Lidové písničky a hry s nimi*. první. Praha: Portál, s. r. o., 1999, s. 11.

následně i jejich vzorem? Utváření osobnosti učitele hudební výchovy na pedagogické fakultě vyžaduje určité fyzické, psychické a charakterové rysy.

Vedle obecných předpokladů pro učitelství, mezi které patří pevné tělesné a duševní zdraví, schopnost srozumitelně se vyjadřovat, navazovat kontakty s dětmi aj., by měl učitel sám hudbu hluboce prožívat, pohotově pěvecky a instrumentálně interpretovat odpovídající hudební díla, improvizovat a tvořit kratší hudební útvary, a účinně dětem písňe a hudební skladby přibližovat. Tyto hudební dovednosti jsou podmíněny i citovou hloubkou, fantazií a schopností pracovat s hudebními představami.⁷³

Kromě těchto již zmíněných rysů osobnosti a přiměřených hudebních dovedností se od učitele vyžadují i vlastnosti ryze lidské, a to zejména pevná vůle, vytrvalost při získávání hudebních dovedností, sebeovládání a velká láska zvláště k těm dětem, které hudební dovednosti získávají se značnými obtížemi. „*Učitelova práce s dětmi by měla být provázena optimismem a vírou, že může hudebně rozvíjet všechny svěřené děti.*“⁷⁴

⇒ Jak vést hudební výchovu tak, aby byla pro děti zajímavá? Pedagogická tvořivost se rozvíjí v dlouhodobé učitelské praxi a jejího nejvyššího stupně, zvaného pedagogické mistrovství, většina učitelů nedosáhne. Avšak v možnostech každého učitele je oprostít se od pedagogické rutiny, přetvořit šablonovité způsoby práce a měnit pedagogické situace ve třídě tak, aby hudební výchova byla pro dítě přitažlivá a aby v ní dítě vystupovalo jako aktivní a tvořivý jednatel s citlivou reakcí na všechny učitelovy podněty.

Jinými slovy, čím více učitel děti zaujme a vzbudí u dítěte důvěru a přesvědčení, že mu učitel chce pomoci, snadněji tak docílí jejich zpětného zájmu o zpěv a hudbu včetně touhy se o ni zajímat a něčemu novému se učit. „*Učitel tedy usiluje, aby se jeho žákům hudba nestala pouhou zvukovou kulisou a aby měli stále určitý „hlad po hudbě“.*“⁷⁵.

⁷³ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy*. 2., upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

⁷⁴ SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy*. 2., upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, s. 89.

⁷⁵ POLEDŇÁK, Ivan. *Stručný slovník hudební psychologie*. 1. vyd. Praha: editio supraphon, 1984, s. 274.

U žáků v pubertálním věku je časté, že názor dominantního jedince přejímají i ostatní členové kolektivu (třídy). Může se tak snadno stát, že žáci pod vlivem negativního postoje dominantního spolužáka k některému menšinovému hudebnímu žánru (vážná hudba) sdílejí jeho negativní postoj k tomuto žánru. Učitel je poté v obtížné situaci, není lehké přesvědčit žáky o kvalitách vybrané skladby.

Na druhé straně právě populární hudba poskytuje komunikační prostor pro různé jedince a jejich různorodé preference hudebních žánrů, případně i dalších vnějších průvodních znaků populární hudby. Například záliba některých žáků v hitech například skupiny Spice Girls neukazuje jen na potěšení z tanečních rytmů nebo zálibu temperamentu v určitých barvách oblečení a make-upu, ale ukazuje také na komunikační potenciál, který taková záliba má vzhledem k vrstevníkům, spolužákům a dalším osobám. Tento potenciál sdílet určitý zájem tuto konkrétní zálibu nejen posiluje, ale rovněž může také přímo motivovat její vznik.⁷⁶ Na rozvoji hudebnosti dítěte se spolužáci a vrstevníci nepodílí, přesto nemalý vliv mají právě při sdílení zájmů o hudební interprety, kapely aj.

4.2.4 Hudba a média

Hudba je v současné společnosti nedílnou součástí každého z nás. V dnešní době se hudba prostřednictvím médií rozšířila natolik, že je již zcela běžné, že posluchač nevyhledává hudbu, nýbrž hudba vyhledává jej.⁷⁷

V současné době hluk není spojen jen s prostředím pracovním, hlučnými stroji nebo dopravou, hudba je produkována také v obchodech, restauracích a na jiných místech, kde vytváří zvukovou kulisu. „*Jedná se o komunitní hluk, jenž je stále významnějším zdrojem hlukové zátěže prostředí, ve kterém žijeme.*“⁷⁸ Snadná dostupnost hudby je tak považována za samozřejmou a často bývá podceňována síla jejího účinku, ať už pozitivní nebo negativní. Současný svět se stává stále hlučnějším a stále více lidí si stěžuje, že hluk jim snižuje kvalitu jejich života a zdraví.⁷⁹

⁷⁶ PRAŽSKÁ SKUPINA ŠKOLNÍ ETNOGRAFIE. *Psychický vývoj dítěte od 1. do 5. třídy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 518.

⁷⁷ ŘÍHOVÁ, Jaroslava. *Vliv hudby na člověka*. Brno, 2011, s. 37. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

⁷⁸ FRANĚK, Marek. *Hudební psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 194.

⁷⁹ FRANĚK, Marek. *Hudební psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005.

„Kontakty s hudbou mají stále častěji podobu recepce technicky reprodukováné hudby.“⁸⁰ Pro dítě reprodukováná hudba nemůže být náhradou matčina zpěvu. Častá přítomnost této hudby v rodině hudebnost dítěte nerozvíjí, naopak mu znemožňuje objevovat hudbu prostřednictvím matčina zpěvu, emocionality ukolébavek atd. „*Dítě obklopuje svět složitých zvuků a matčin zpěv mu může pomoci se v něm orientovat.*“⁸¹

Z rádií zní obyčejně hudba instrumentální nebo zpěv s instrumentálním doprovodem a rozvíjející se sluchový orgán dítěte není schopen se orientovat ve výškově témbrovém komplexu, nedovede oddělit melodii od doprovodu a sledovat její výškové rozdíly. Zpěvní projev z rádií bývá témbrově značně zkreslen, zní většinou nepřirozeně silně a jako ostatní reprodukováná hudba není schopen navodit intimní emocionální situaci v takové míře jako živý, bezprostřední pěvecký projev.⁸²

V prostředí mediálním se děti často setkávají s oblastmi, jako jsou například reklamy, filmy, počítačové hry aj. V těchto případech převažují vlivy spíše negativní. V reklamách je hudba nezbytnou součástí. Časté střídání reklam zahlcuje diváka nesourodým shlukem všemožných hudebních prvků, strhává pozornost neustále jiným směrem, což je unavující, a narušuje to soustředěnost i duševní klid.⁸³

Zvuk z technických médií ničí senzitivnost rozvíjejícího se sluchového orgánu dítěte, ohrožuje jeho duševní senzibilitu a schopnost prožitku. Sdělovací prostředky zasahují do struktury tonálního citění a hudebního podvědomí dítěte. Reprodukováná hudba ubírá dítěti potřebný klid, který potřebuje k vlastnímu tvořivému soustředění a k prvním pokusům, o hudební sebeuplatnění. Tyto pokusy dětí jsou pro hudební vývoj nejcennější.⁸⁴

Na druhé straně média nepřinášejí pouze negativní vlivy. Díky nim je možno zhlédnout nejrůznější hudebně-výchovné pořady nebo získat větší přehled, například o hudebních žánrech, ať už z televizního programu nebo internetu.

Ve své profesi se budu věnovat žákům středního školního věku. Právě v této věkové kategorii výrazně dominují zejména již zmíněná média a sociální vlivy hudby. Žák

⁸⁰ ŘÍHOVÁ, Jaroslava. *Vliv hudby na člověka*. Brno, 2011, s 37. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

⁸¹ ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Alena TICHÁ. *Lidové písničky a hry s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 1999, s. 13.

⁸² ŘÍHOVÁ, Jaroslava. *Vliv hudby na člověka*. Brno, 2011, s 37. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

⁸³ ŘÍHOVÁ, Jaroslava. *Vliv hudby na člověka*. Brno, 2011, s 37. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

⁸⁴ ŘÍHOVÁ, Jaroslava. *Vliv hudby na člověka*. Brno, 2011, s 37. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

středního školního věku podléhá dominantním vrstevníkům, kteří ovlivňují jeho vkus, zájmy a preference. Právě tyto a i jiné problémy jsou umocněny psychologickými zvláštnostmi svého věku, který vystihuje termín puberta. Pojí se s ním citová nestabilita, tělesné změny, nevyrovnanost, výbušnost, určitá agresivita aj. Věkovou kategorii starších žáků jsem si zvolila ke svému výzkumu vztahu žáků k hudbě a zpěvu, který je obsahem následující kapitoly.

5 Dotazníkové šetření ke zjištění vztahu žáků 2. stupně základní školy k hudbě a zpěvu

V kapitole čtvrté se věnuji dotazníkovému šetření, ve kterém zjišťuji vztah dětí 2. stupně základní školy k hudbě a zpěvu. Navazuji na kapitolu předchozí, ve které jsem se zabývala vlivem různých faktorů, které na děti působí. Zajímalo by mě, do jaké míry tyto vlivy vnímají samy děti. Proto jsem se rozhodla pro výzkumné šetření, které by moje hypotézy a názory potvrdilo, nebo vyvrátilo.

5. 1 Cíl výzkumu

V mém výzkumu se budu zabývat pocity a prožitky žáků, které se týkají vnímání zpěvu a hudby v jejich životě. Také se zaměřím na to, jak děti vnímají vlivy okolí, které na ně nepřetržitě působí. Hlavním cílem celého dotazníku bude zjištění následujících kategorií:

1. Vztah žáka ke zpěvu.
2. Faktory, které ovlivňují hudební rozvoj osobnosti dítěte.

5. 2 Metodologie výzkumu

Výzkum proběhl formou dotazníku. Dotazník patří mezi výzkumné metody, které získávají informace z výpovědí respondentů, a je určen pro hromadné získávání údajů. Pro pravdivost odpovědí jsem zvolila písemnou a anonymní formu dotazníku. S ohledem na co největší jednoduchost jsem zvolila více uzavřených otázek. Dotazník obsahoval 9 uzavřených a 5 polouzavřených otázek. Znění dotazníku je přiloženo v seznamu příloh⁸⁵. Dotazování byli žáci šesté, sedmé a deváté třídy na 25. základní škole v Plzni v březnu roku 2013. Časová náročnost na vyplnění jednoho dotazníku se pohybuje mezi 3 – 5 minutami. Žák byl seznámen s postupem, jak správně dotazník vyplnit. Žáci vyplňovali dotazníky přímo při hodině hudební výchovy.

⁸⁵ Seznam příloh

5. 3 Hypotézy výzkumu

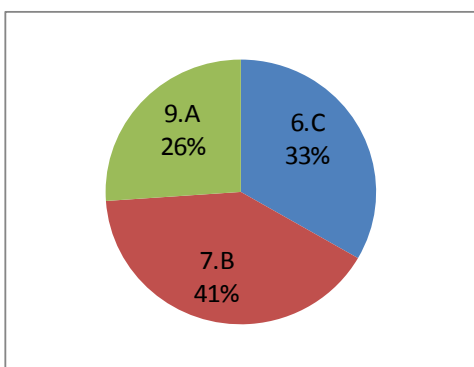
Na základě dosavadních teoretických poznatků jsem stanovila následující hypotézy:

Hypotéza 1: Žáci označí zpěv za důležitou součást jejich života.

Hypotéza 2: Většina žáků uvede, že jim rodiče v dětství zpívali.

Hypotéza 3: Z výpovědí žáků bude patrný vliv internetu a jiných médií jako faktorů vlivu na formování postojů k hudbě a zpěvu.

5. 4 Výsledky dotazníku

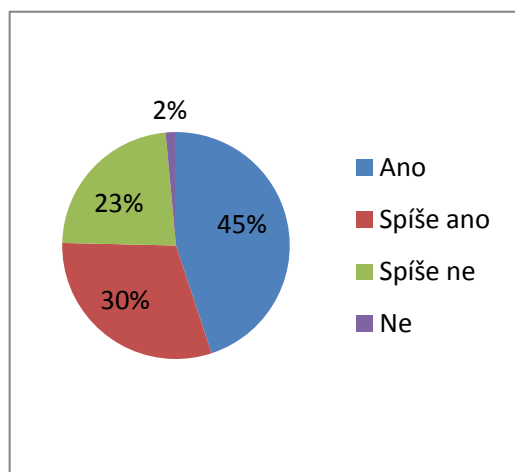

Celkem bylo dotazováno 69 žáků druhého stupně základní školy ve věku od 12 do 15 let. Z grafu je patrné, že nejvíce žáků bylo dotazováno v 7.B. Dotazníky v této třídě vyplnilo celkem dvacet osm žáků, v 6.C dvacet tři žáků a v 9.A žáků osmnáct.

Graf č. 1

5.4.1 Tematický okruh – Vztah žáka ke zpěvu

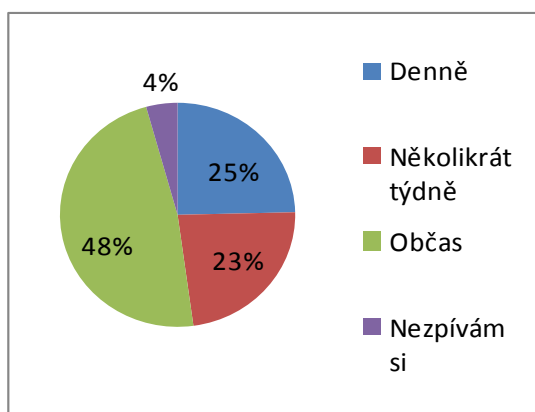
1. Zpíváš rád/a?

Odpověď na otázku, zda žáci rádi zpívají, byla jednoznačná. Možnost *ano* zvolilo 31 žáků, *spíše ano* 21 žáků, *spíše ne* 16 žáků a rád si nezpívá jeden žák. Odpovědi *ano* a *spíše ano* převažovaly nad *ne* a *spíše ne* v procentuelním vyjádření 75 % k 35 %. V dnešní době je cenné, že děti, které se hudbě aktivně nevěnují a nejsou k ní vedeny, si přesto rády zpívají.

Graf č. 2

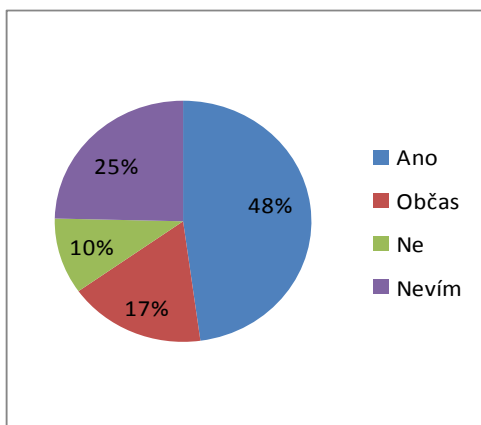
2. Jak často si zpíváš?

Graf č. 3

Příjemně překvapivým výsledkem pro mě byly odpovědi na druhou otázku. Pokud děti odpovídaly pravdivě, což se v anonymním dotazníku předpokládá, 17 dětí si zpívá každý den, šestnáct dětí si zazpívá několikrát za týden a třicet tři žáků občas. Tři žáci uvedli, že si nezpívají.

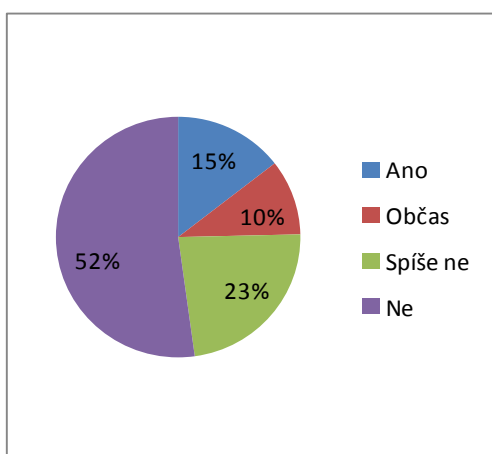
3. Zpíval ti někdo z rodiny, když jsi byl malý/á?

Graf č. 4

Mé domněnky vztahující se k této otázce se se potvrdily. Rodiče či prarodiče zpívali většině dotazovaných žáků. 33 žáků uvedlo, že když byli malí, sourozenci, rodiče či prarodiče jim zpívali. Dvanáct dětí zvolilo možnost *občas*. Pouze sedmi dětem rodinní příslušníci nezpívali. Je překvapivé, že až 17 žáků si nepamatuje, zda jim rodiče zpívali.

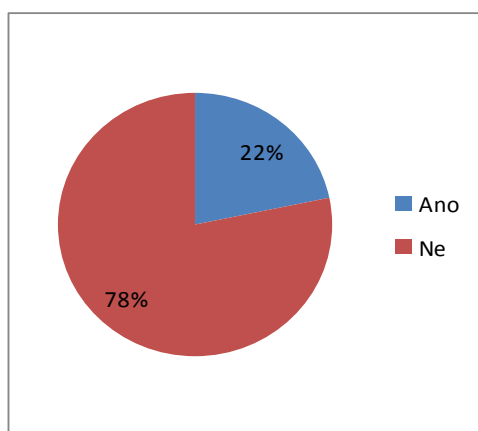
4. Zpíváš doma rodičům, prarodičům nebo sourozencům?

Graf č. 5

Z odpovědí na otázku č. 4 jasně vyplývá, že dotazovaní žáci doma nikomu nezpívají. Pouze 10 žáků uvedlo, že zpívají stále nebo po většinu času a 12 žáků občas. Dokonce až 52 dětí vybralo z možností *spíše ne* a *ne*.

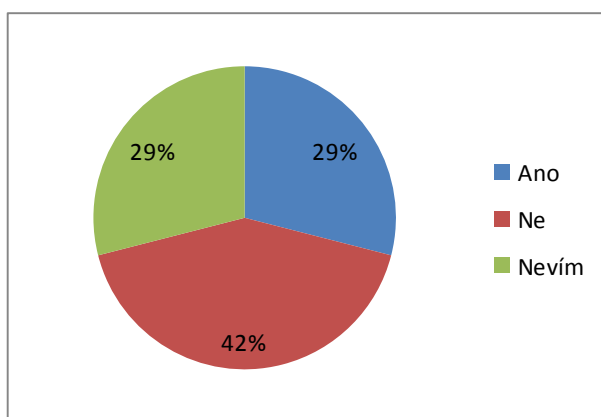
5. Navštěvuješ nebo navštěvoval/a jsi někdy hodiny zpěvu v základní umělecké škole nebo jiných institucích?

Graf č. 6

78 % dětí, tedy 54 z dotazovaných žáků, nikdy hodiny zpěvu nenavštěvovalo. Zbýlých 15 dětí se zpěvu věnovalo. S ohledem na to, že třída nemá rozšířenou výuku hudební výchovy, dle mého názoru, 22 % z celkového počtu dětí je celkem pozitivní údaj.

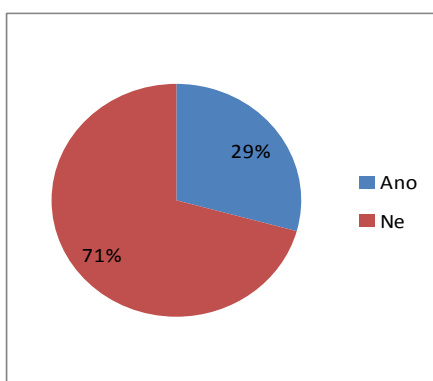
6. Dovedeš si představit život bez zpěvu?

Graf č. 7

Těmito údaji se téměř vyvrátily mé domněnky, že zpěv je nedílnou součástí života každého dítěte. Z grafu č. 7 je patrné, že život bez zpěvu si dokáže z dotazovaných dětí představit 20 žáků a dalších 20 stále neví. 29 žáků si život bez zpěvu představit nedokáže.

7. Skládáš sám/sama písničky nebo texty k písním?

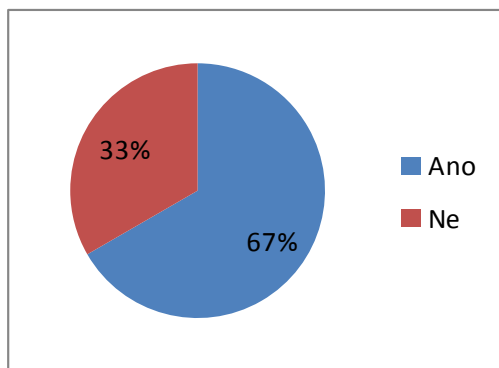

Graf č. 8

Většina respondentů si písničky ani texty k písním neskládá. Avšak ve třídách se našli i jedinci, kteří se hudbě a zpěvu tímto způsobem věnují. Z celkem 69 dětí skládá písničky nebo texty k písním 12 žáků.

8. Máš nějakého oblíbeného interpreta?

I přesto, že 33% žáků (23 dětí) neuvedlo svého oblíbeného interpreta, si myslím, že každé dítě oblíbeného zpěváka či zpěvačku má. 67 % (46 žáků) vypsalo několik interpretů.

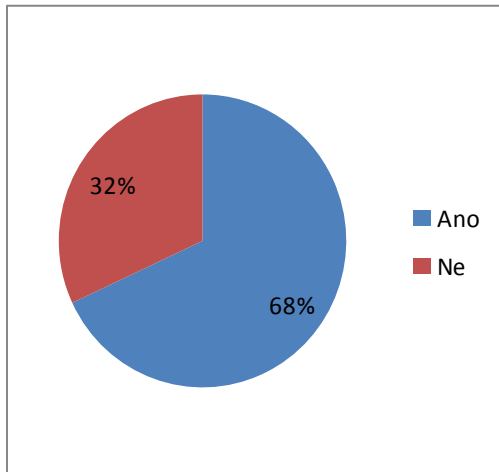

Graf č. 9

V dotaznících žáků 6.C se objevovala jména Justin Bieber, Dalibor Janda, Lucie Vondráčková, Christina Aguilera, Freddie Mercury; u žáků 7.B například Rihanna, Ben Cristovao, Rytmus a oblíbení interpreti třídy 9.A byli Ozzy Osbourne, Jimmy Hendrix, Tomáš Klus, Adele, Michael Jackson aj.

9. Máš nějakou oblíbenou skupinu?

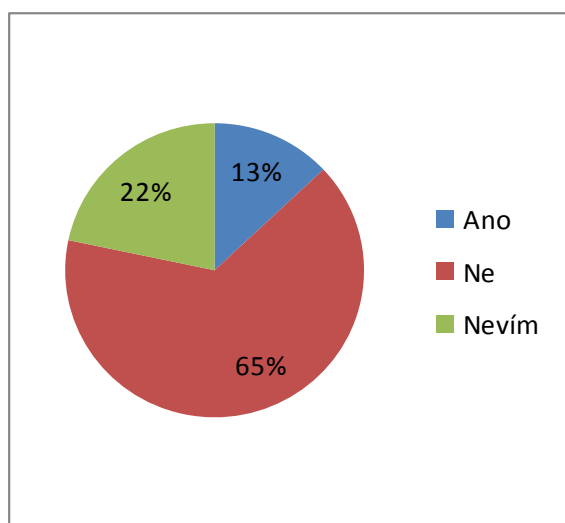
Tato položka je téměř totožná jako předchozí. 49 žáků uvedlo svou oblíbenou skupinu, 20 žáků se nevyjádřilo.

Graf č. 10

K nejoblíbenějším skupinám 6.C patří One Direction, Mandrage, Kabát, Queen, AC/DC, Green Day, The Offspring aj. Nejpopulárnějšími kapelami v 7.B jsou také One Direction a Green Day, Mandrage, Rybičky 48, Red Hot Chili Peppers, Koblížci, Linking Park a další. Neposlouchanější kapely v 9.A jsou The Kiss, Kabát, Metallica, Nickelback, One Direction, Brutus nebo Tři sestry.

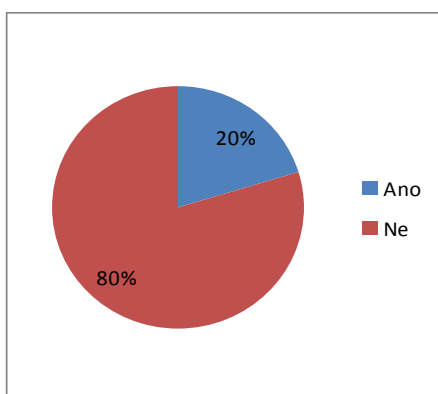
10. Chtěl/a by ses zpěvu a hudbě věnovat v budoucnu?

Graf č. 11

Odpovědi na otázku č. 10 pro mě byly nepříjemným překvapením v celém dotazníku. 45 žáků uvedlo, že by se zpěvu a hudbě v budoucnu věnovat nechtělo. V porovnání s otázkami č. 7 a č. 5, kde se zpěvem a hudbou zabývá zhruba 15 dětí, na již zmíněnou otázku zde kladně odpovídá ještě méně dětí, pouze devět. 15 dětí stále neví a 45 žáků je rozhodnuto, že se zpěvu a hudbě věnovat nechce.

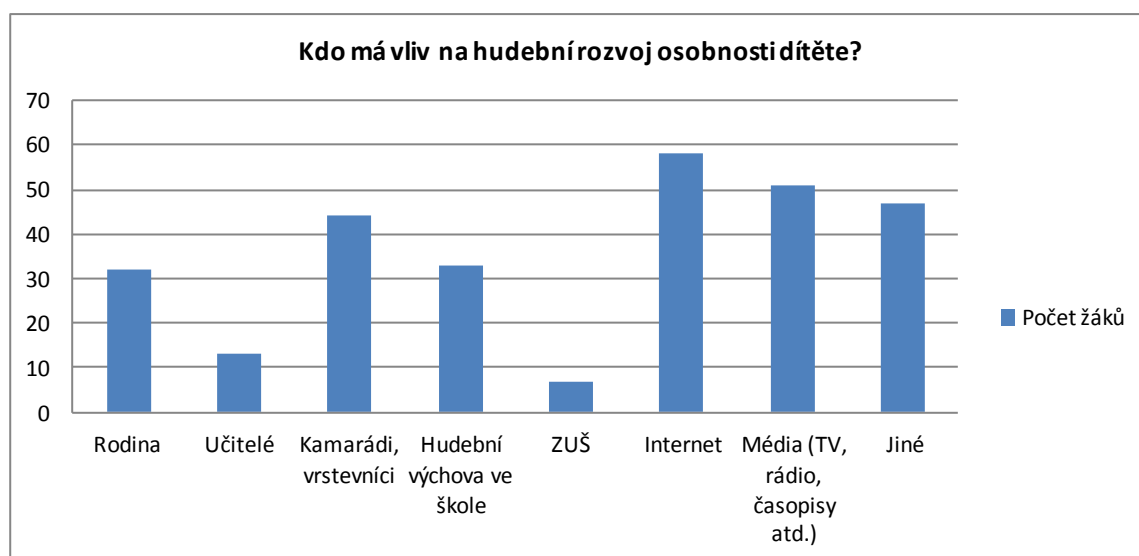
11. Chodíš do ZUŠ nebo jiné hudebně vzdělávací instituce?

Graf č. 12

V porovnání s ostatními odpověďmi je tento výsledek pravdivý. 14 dětí chodí do základní umělecké školy nebo jiné hudebně vzdělávací instituce. 55 dětí se aktivně hudbě nevěnuje.

5.4.2 Tematický okruh – Faktory, které ovlivňují hudební rozvoj osobnosti dítěte

Graf č. 13

Poslední tři otázky v mém dotazníkovém šetření se týkaly vnějších vlivů, které na žáky působí. Z uvedeného grafu č. 13 je zřejmé a jednoznačné, že v dnešní době jsou děti ovlivňovány především internetem. Důkazem toho je totožná odpověď padesáti osmi žáků – internet. Druhým největším faktorem, který na 51 dětí z 25. základní školy v Plzni působí, jsou média. Jako třetí nejčastější možnost volilo 47 dětí možnost *jiné*. Zde mohly děti uvést jiný faktor a často uváděly: sebe samého/samou, letní tábor, přítele/přítelkyni, hudební kapelu aj.

5.4.3 Dílčí závěry

V dotazníkovém šetření se většina hypotéz potvrdila.

Hypotéza 1: Žáci označí zpěv za důležitou součást jejich života.

Hypotéza 1 se potvrdila. Žáci se zpěvu a hudbě věnují především pasivně, ale mnozí z nich také aktivně.

Hypotéza 2: Většina žáků uvede, že jim rodiče v dětství zpívali.

Hypotéza 2 se spíše potvrdila. Z dotazníkového šetření vyplynulo zjištění, že některým žákům rodinní příslušníci zpívali. Avšak nejednalo se o většinu žáků, nýbrž pouze o více než polovinu.

Hypotéza 3: Z výpovědí žáků bude patrný vliv internetu a jiných médií jako faktorů vlivu na formování postojů k hudbě a zpěvu.

Hypotéza 3 se potvrdila v plném rozsahu. Z výpovědí žáků je nejvíce znatelný vliv internetu a jiných médií. Většina dotázaných žáků pokládá tento vliv za hlavní.

Celkově se zvolená metoda dotazníku ukázala jako vhodná pro výzkumy podobného typu, který zjišťuje vztah respondentů ke zpěvu a hudbě a ovlivňující faktory. Vzhledem k omezeným možnostem bakalářské práce nelze množství respondentů (69 žáků) považovat za reprezentativní vzorek, přesto získané údaje mají určitou informační hodnotu.

6 Závěr

Cílem mé práce bylo se hlouběji zamyslet nad tím, zda bychom mohli zpěv považovat za součást vývoje osobnosti dítěte. Práci jsem rozdělila na část teoretickou a část výzkumného dotazníkového šetření.

Přínosem teoretické části pro mě byly poznatky z oblasti psychologické, sociální a také didaktické. Na zmíněné poznatky z teoretické části jsem navázala výzkumným šetřením v podobě dotazníku, ze kterého vyplývá, že u většiny žáků jsou zpěv a hudba součástí jejich každodenního života. Zvolená metoda dotazníku se ukázala jako vhodná.

Na základě této práce lze konstatovat, že zpěv je součástí vývoje osobnosti každého dítěte, na které působí nesčetné množství okolních vlivů. Proto je motivace a podpora ve zpěvu a hudbě jako takové nezbytnou součástí práce každého pedagoga.

7 Resumé

In my bachelor thesis I deal with singing as a natural part of the development of a child personality. The thesis is divided into a theoretical and a research part. The theoretical part deals with the personality of a child from the viewpoint of the structure and development. I deal mainly with the possibilities of the child's personality development by music. I describe the motivation and external influences that affect the child – especially the influences of the family, social, school and media area. It is all about the importance of singing and music for the general development of the individual, especially in the area of the psyche, physiology and speech functions. The practical part is being solved by using a questionnaire, which investigates the relationship of children to singing and how children themselves perceive who they are most motivated and supported by.

8 Seznam použité literatury

- BERÁNKOVÁ, Petra. Hudební výchova v mateřských centrech. *Hudební výchova*. 2004, roč. 15, č. 2. ISSN 6248.
- FRANĚK, Marek. *Hudební psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0965-7.
- HÁLA, Bohuslav a Miloš SOVÁK. *Hlas, řeč, sluch*. 4., přepracované a doplněné. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962. ISBN 16-901-62.
- HOLAS, Milan. *Hudební pedagogika*. 1. vyd. Praha: AMU, 2004. ISBN 80-7331-018-X.
- JEŽIL, Petr. Hudební výchova z pohledu rámcového vzdělávacího programu. *Hudební výchova*. 2004, roč. 15, č. 2. ISSN 6248.
- KIML, Josef. *Co máme vědět o hlasu*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1989. ISBN 02-166-89.
- MIKOVÁ, Šárka a Jiřina STANG. *Typologie osobnosti u dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-587-5.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 2, rozšířené a přepracované. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1860-5.
- PECHÁČEK, Stanislav a kol. *Praktické úkoly z didaktiky hudební výchovy pro 1. stupeň ZŠ*. Praha: Univerzita Karlova, 1991. ISBN 80-7066-459-2.
- POLEDŇÁK, Ivan. *Stručný slovník hudební psychologie*. 1. vyd. Praha: editio supraphon, 1984. ISBN 02-008-84.
- ŘÍHOVÁ, Jaroslava. *Vliv hudby na člověka*. Brno, 2011. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická.
- SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1974. ISBN 02-289-74.
- SEDLÁK, František et al. *Nové cesty hudební výchovy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. ISBN 14-722-77.
- SEDLÁK, František. *Psychologie hudebních schopností a dovedností*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1989. ISBN 80-7058-073-9.
- SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy*. 2., upravené. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN 14-440-88.

- SLAVÍKOVÁ, Marie. *Psychologické aspekty hlasové výchovy žáků základní školy*. Plzeň: ZČU v Plzni, 2003. ISBN 80-7043-261-6.
- ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a Alena TICHÁ. *Lidové písničky a hry s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 1999. ISBN 80-7178-323-4.
- TICHÁ, Alena a Milena RAKOVÁ. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-7367-100-6.
- VÁŇOVÁ, Hana. *Hudební tvořivost žáků mladšího školního věku*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1989. ISBN 02-199-89.
- VÁŇOVÁ, Hana a Jiří SKOPAL. *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0435-3.

9 Seznam příloh

Příloha I: Dotazník pro žáky 2. stupně základní školy

Příloha I: Dotazník pro žáky 2. stupně základní školy

Dotazník pro žáky 2. stupně základní školy: Můj vztah k hudbě

Datum Třída

1. Zpíváš rád/a?
 - a. Ano
 - b. Spíše ano
 - c. Spíše ne
 - d. Ne
2. Jak často si zpíváš?
 - a. Denně
 - b. Několikrát týdně
 - c. Občas
 - d. Nezpívám si
3. Zpíval ti někdo z rodiny, když jsi byl/a malý/á?
 - a. Ano
 - b. Občas
 - c. Ne
 - d. Nevím
4. Zpíváš doma rodičům, prarodičům nebo sourozencům?
 - a. Ano
 - b. Občas
 - c. Spíše ne
 - d. Ne
5. Navštěvuješ nebo navštěvoval/a jsi někdy hodiny zpěvu v základní umělecké škole nebo jiných institucích?
 - a. Ano
 - b. Ne
6. Dovedeš si představit život bez zpěvu?
 - a. Ano
 - b. Ne
 - c. Nevím
7. Skládáš sám/sama písničky nebo texty k písňím?
 - a. Ano
 - b. Ne
8. Máš nějakého oblíbeného interpreta?
 - a. Ano
Pokud ano, uveď kterého (můžeš uvést více interpretů)
.....
 - b. Ne
9. Máš nějakou oblíbenou skupinu?
 - a. Ano
Pokud ano, uveď kterou (můžeš uvést více skupin)
.....
 - b. Ne
10. Chtěl/a by ses zpěvu a hudbě věnovat v budoucnu?
 - a. Ano
 - b. Ne
 - c. Nevím
11. Chodíš do ZUŠ nebo jiné hudebně vzdělávací instituce?
 - a. Ano
 - b. Ne

12. Kdo nebo co ovlivnilo tvůj vztah k hudbě?
(Můžeš zvolit více možností.)

- a. Rodina
- b. Učitelé
- c. Kamarádi, vrstevníci
- d. Hudební výchova ve škole
- e. ZUŠ
- f. Internet
- g. Média (TV, rádio, časopisy atd.)
- h. Jiné
(Uveď kdo nebo co:

13. Kdo nebo co ovlivnilo tvůj hudební vkus?
(Můžeš zvolit více možností.)

- a. Rodina
- b. Učitelé
- c. Kamarádi, vrstevníci
- d. Hudební výchova ve škole
- e. ZUŠ
- f. Internet
- g. Média (TV, rádio, časopisy atd.)
- h. Jiné
(Uveď kdo nebo co:

14. Kdo tě v zájmu o hudbu podporuje nejvíce?
(Můžeš zvolit více možností.)

- a. Rodina
- b. Učitelé
- c. Kamarádi, vrstevníci
- d. Hudební výchova ve škole
- e. ZUŠ
- f. Jiné
(Uveď kdo nebo co:

Děkujeme Ti za spolupráci.